

Dr hab. n. o zdr Beata Pięta, prof. UM

Poznań, 13 marca 2017

Zakład Praktycznej Nauki Położnictwa

Uniwersytet Medyczny w Poznaniu

Ul. Jackowskiego 41

Poznań

RECENZJA

rozprawy doktorskiej na stopień doktora nauk o zdrowiu mgr Karoliny Strach

„Zachowania zdrowotne kobiet po menopauzie pracujących w rolnictwie a występowanie wybranych czynników ryzyka chorób układu krążenia.”

Promotor: Prof. nadzw. dr hab. n. med. Iwona Bojar

Promotor Pomocniczy: dr n. med. Jarosław Pinkas

Choroby układu krążenia są główną przyczyną zgonów zarówno kobiet jak i mężczyzn. W Europie ok. 55% kobiet umiera z przyczyn kardiologicznych, głównie z powodu choroby wieńcowej i udaru mózgu. W Stanach Zjednoczonych choroba niedokrwienna serca jest główną przyczyną śmierci kobiet po 50. roku życia i trzecią co do częstości przyczyną ich zgonów w ogóle.

Choroby serca i naczyń są także w Polsce najczęstszą przyczyną zgonów i jedną z najczęstszych przyczyn inwalidztwa. Do niedawna w powszechnej opinii, istniało przekonanie, że to głównie mężczyźni chorują na choroby układu krążenia. Współczesne kobiety „boją się” w większym stopniu chorób nowotworowych, głównie nowotworów piersi.

Podkreślić należy, że kluczową rolę w zwiększeniu lub obniżeniu ryzyka zachorowania odgrywają mechanizmy hormonalne. Estrogeny poprawiają gospodarkę lipidową i funkcję śródbłonna, wykazują bezpośrednie działanie rozszerzające na naczynia wieńcowe, podnoszą wrażliwość komórek na insulinę, korzystnie wpływają na procesy krzepnięcia. Dlatego

kobiety w wieku rozrodczym rzadziej chorują na choroby układu krążenia. Zmniejszenie wydzielania estrogenów w następstwie menopauzy fizjologicznej bądź po usunięciu jajników sprzyja zmianom metabolicznym określanym jako metaboliczny zespół pomenopauzalny.

Zatem kobiety starsze, po menopauzie, chorują z częstością zbliżoną do mężczyzn, a ponadto choroba niedokrwienna serca staje się główną przyczyną zgonów u kobiet po 60. roku życia

Wydaje się zatem, iż odpowiednia edukacja kobiet dotycząca modyfikacji stylu życia w okresie okołomenopauzalnym wpłynie pozytywnie na zmniejszenie ryzyka rozwoju chorób układu krążenia. Zwiększenie aktywności fizycznej, redukcja masy ciała, rezygnacja z nikotyny i alkoholu, zmiana diety - znaczne ograniczenie ilości spożywanych tłuszczów i węglowodanów, zwiększenie spożycia owoców i warzyw, zwiększenia spożycia ryb morskich, stanowią zasadniczy element leczenia zespołu metabolicznego. Bardzo ważne jest objęcie kobiet w tym okresie kompleksową pomocą medyczną, dietetyczną i psychologiczną.

W niniejszej Dysertacji Autorka podjęła się bardzo istotnego opracowania naukowego dotyczącego związku zachowań zdrowotnych kobiet po menopauzie pracujących w rolnictwie z występowaniem wybranych czynników ryzyka chorób układu krążenia, które jest uzasadnione zarówno z poznawczego jak i praktycznego punktu widzenia.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska liczy 188 stron wydruku komputerowego, a jej bibliografia zawiera 133 aktualnych pozycji piśmiennictwa, poprawnie dobranych, dotyczących omawianego zagadnienia. W pracy zamieszczono 69 tabel i 42 ryciny. Rozprawa zawiera dodatkowo autorski kwestionariusz ankiety.

Układ pracy można nazwać konwencjonalnym, powszechnie przyjętym w dysertacjach doktorskich z dziedziny medycyny i nauk o zdrowiu. Zawiera bowiem, za spisem treści: wstęp, który jest niezbędny do uzyskania właściwych informacji wprowadzających nas w problematykę podjętego badania, cel pracy, materiał i metodę, wyniki przedstawionych badań, dyskusję, wnioski, streszczenie w języku polskim i angielskim, piśmiennictwo oraz autorski kwestionariusz ankiety. Wszystkie części tworzą logicznie powiązaną całość.

W części teoretycznej, liczącej 21 stron, Autorka w sposób niezwykle wyczerpujący przedstawia zagadnienia związane z chorobami układu krążenia. Omawia sytuację epidemiologiczną w Polsce i na świecie oraz działania prewencyjne w zakresie w/w chorób. Szczegółowo przedstawia również czynniki ryzyka chorób układu sercowo-naczyniowego.

Główny cel pracy to ocena związku zachowań zdrowotnych kobiet po menopauzie pracujących w rolnictwie z występowaniem wybranych czynników ryzyka chorób układu krążenia. Autorka założyła zrealizowanie celu głównego poprzez sześć celów szczegółowych. Zarówno cel główny jak i cele szczegółowe są zrozumiałe i poprawnie sformułowane.

Badania przeprowadzono wśród 843 kobiet po menopauzie pracujących w rolnictwie, pochodzących z terenu całej Polski. W pracy wykorzystano jako narzędzia badawcze - kwestionariusz ankiety własnego autorstwa oraz Inwentarz Zachowań Zdrowotnych Z. Juczyńskiego. Badanym zmierzono wzrost, wagę, obwód talii i bioder, wyliczono BMI i WHR, oraz zmierzono RR. Pobrano również krew do oznaczenia lipidogramu i stężenia glukozy. Wyniki badań poddano analizie statystycznej. Metody badawcze uważam za właściwie dobrane, a wiarygodność uzyskanych wyników potwierdza starannie przeprowadzona analiza statystyczna.

Wyniki badań zawarte na 97 stronach przedstawione zostały w ośmiu podrozdziałach, w sposób przejrzysty. W pierwszym podrozdziale przedstawiono charakterystykę demograficzno-społeczną badanych kobiet, w kolejnych podrozdziałach: wybrane aspekty zdrowia reprodukcyjnego, choroby przewlekłe, zachowania zdrowotne oraz czynniki ryzyka chorób krążenia u badanych kobiet. Analizowano również wpływ cech demograficzno-społecznych i zdrowia reprodukcyjnego na zachowania zdrowotne badanych kobiet oraz wpływ zachowań zdrowotnych na czynniki ryzyka chorób układu krążenia. W ostatnim podrozdziale opracowano modele optymalnych zachowań zdrowotnych przeciwdziałających występowaniu czynników ryzyka chorób układu krążenia u badanych kobiet. Zastosowane metody statystyczne dają dobre podstawy do wyciągnięcia wiarygodnych wniosków z przeprowadzonych badań.

O dojrzałości badawczej Doktorantki świadczy rozdział, w którym Autorka dyskutuje swoje wyniki z wynikami innych autorów.

Na podstawie przeprowadzonych badań Doktorantka wyciągnęła sześć wniosków odpowiadających na postawione cele badawcze.

1. Ponad połowa badanych kobiet cierpiała na schorzenia układu krążenia. Inne choroby przewlekłe częściej występowały wśród kobiet z chorobami układu krążenia w porównaniu do kobiet bez chorób układu krążenia.
2. Zachowania zdrowotne badanych kobiet ogółem były na poziomie przeciętnym. Wyższe wyniki uzyskały badane w zakresie zachowań profilaktycznych oraz pozytywnego nastawienia psychicznego. Istotnie lepsze zachowania zdrowotne w zakresie prawidłowych nawyków żywieniowych oraz praktyk zdrowotnych stwierdzono u kobiet z chorobami układu krążenia.
3. Większość badanych kobiet miała nieprawidłowe wyniki BMI, WHR, obwodu talii, stężenia lipidów i glukozy. Większe nasilenie badanych czynników ryzyka występowało u kobiet z chorobami układu krążenia w porównaniu do kobiet bez chorób układu krążenia.
4. Lepsze zachowania zdrowotne miały kobiety młodsze, z wykształceniem wyższym, rodzące i stosujące HTZ z wyjątkiem praktyk zdrowotnych gdzie lepsze wyniki osiągały kobiety starsze z wykształceniem podstawowym.

5. Lepsze zachowania zdrowotne:
- a. w zakresie prawidłowych nawyków żywieniowych związane były z wyższym BMI i większym obwodem talii, z wyższym stężeniem cholesterolu całkowitego,
  - b. w zakresie zachowań profilaktycznych związane były z mniejszym WHR, niższym stężeniem cholesterolu całkowitego i cholesterolu LDL, niższym stężeniem glukozy, niższym ciśnieniem rozkurczowym,
  - c. w zakresie pozytywnego nastawienia psychicznego związane były z wyższym BMI i większym obwodem talii, z niższym stężeniem glukozy, niższym ciśnieniem rozkurczowym
  - d. w zakresie praktyk zdrowotnych związane były z wyższym BMI, WHR i większym obwodem talii, z niższym stężeniem HDL, z wyższym stężeniem trójglicerydów, niższym ciśnieniem skurczowym.
6. Uzyskane wyniki wskazują na potrzebę realizacji bardziej efektywnych programów edukacji zdrowotnej w zakresie redukcji czynników ryzyka chorób układu krążenia w populacji kobiet pracujących w rolnictwie..

Wnioski wysunięte przez Doktorantkę mają w mojej ocenie bardzo ważny wymiar praktyczny i sugestie w nich zawarte (zwłaszcza w ostatnim wniosku) powinny zostać uwzględnione i wdrożone w szeroko rozumianej opiece nad kobietą w okresie okołomenopauzalnym.

Reasumując merytoryczna strona pracy zasługuje na uznanie i nie budzi zastrzeżeń. Praca od strony redakcyjnej przygotowana została poprawnie, układ jest czytelny i logiczny. Doktorantka dowiodła w swojej pracy o dojrzałości naukowej i badawczej.

Przedstawiona mi do recenzji dysertacja mgr Karoliny Strach spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim, dlatego też wnoszę do Rady Naukowej Instytutu Medycyny Wsi w Lublinie o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Dr hab. n. o zdr Beata Pięta, prof. UM

